

מראי מקומות - יומא

י.

ולפי מה שציידו התוספות במנחות (שם) שלאחר שלושים יום השוכר חייב מן התורה, תירץ הגבורת ארי שעד שלושים יום אינה דירה שלו, וכיון שהגיע לשלושים יום כבר דירה שלו הוא. ואילו כהן גדול בלשכת פרהדרין הרי הוא חשוב כשלו מיד, כיון שצריך לדור שם בעל כרחו, מיד הרי זה כדירת קבע. ולפי התירוץ השני בתוספות, שלעולם חיוב השוכר הוא מדרבנן, תירץ הגבורת ארי שלשכת פרהדרין לגבי כהן גדול הרי היא כשלו, לפי שהכהן גדול היה בונה הלשכה משלו, ואף אם הקרקע שהבנין עליה של אחרים היא, אבל כיון שעצם הבנין הוא שלו, ממילא חייב במזוזה. ובפרשה סדורה (להגר"ח קניבסקי על מס' מזוזה, אות ל') הקשה על תירוץ זה, שהרי צריך למוסרו לציבור, שהרי בית המקדש צריך להיות נבנה מכל ישראל.

עוד כתב הגבורת ארי 'אי נמי משום דהכתוב קבעו חובה', ולכאורה אין כוונתו ברורה בזה, ואולי כוונתו שמיד נחשב לקביעות כיון שהכתוב קבעו חובה, וממילא חייב מיד (וכן ביאר בחידושי רבי אריה לייב סימן י"ח).

אכן הקשה על שני התירוצים, שאם כן מהי קושיית רבי יהודה מכמה לשכות שהיו במקדש, שהרי לא היו שלהם, ולא היו חובה. ותירץ שהיו שם יותר משלושים יום, ואם כן לא היה שם חסרון זה של שוכר, וכל הנידון שלהם הוא רק מצד מה נחשב לדירה.

ולגבי עצם הקושיא, בנתיבות הקדש מזוזה לקוטי הגרי"ז הביא בשם הגרי"ז לתרץ, שכיון שבית המקדש שייך לכל ישראל, נמצא שכל ישראל שותפין בו, ובית המקדש הרי זה כדירת שותפין, וכהן גדול הדר בו הוא חייב מדין שותף, ועל כן אין צריך שלושים יום.

ובחידושי רבי אריה לייב (שם) כתב לחקור, במה שצריך שידור בבית כדי להתחייב במזוזה, האם הוא חיוב במעשה דירה, שהדר בבית יש עליו חיוב גברא לקבוע מזוזה, או שהוא דין בחפצא של הבית, אלא שהבית אינו חייב אלא אם כן הוא בית דירה, ועל ידי דירת הדר שם הוא נעשה לבית שמחוייב במזוזה, ואינו אלא תנאי כדי שהבית יתחייב במזוזה.

וכתב שיתכן שיש דין נוסף שצריך גם מעשה דירה מצד עצמו, ונפקא מינה למה שדן רעק"א בתשובה ט' שמי שיצא מביתו לכמה שעות, שמא כשחוזר צריך לברך על המזוזה עיין שם. ואם כן יש לבאר שמה שצריך שלושים יום לשוכר כדי לחייבו במזוזה, זהו משום שבלא זה אינו נחשב בית דירה שלו, אבל בלשכת פרהדרין, אם התורה מחייבת שמקום זה יהיה בית דירה שלו, ממילא זה נחשב בית דירה, ולא אכפת לנו מה שמעשה הדירה שלו הוא ארעי.

א. ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק אחימן מיומן שבאחים

פירש המהר"ל (חי' אגדות, סוטה לד:) שהדיוק הוא שמלשון הפסוק משמע שידוע מי הם, והלא לא נזכרו בשום מקום, ועל כרחך שכשמזכירין השמות שלהם, ודאי שיש לימוד משמותם.

ב. עתידה רומי שתפול ביד פרס קל וחומר ממקדש ראשון הקשה הענף יוסף, מדוע צריך קל וחומר, הלא דרשו זאת לעיל מהפסוק של צעירי הצאן. ולדעת רב שחולק וסובר שעתידיה פרס ליפול ביד רומי, איך ידרוש את הפסוק של צעירי הצאן. ותירץ שדורשם כמו שדרשו בבראשית רבה, שקבלה בידינו שתפול רומי ביד בניה של רחל, שהם צעירי הצאן, דהיינו צעירים שבשבטים.

ג. אין גזירת מלך היא

כתב העיון יעקב, שהוא משום שאדום מעולים יותר מהפרסיים, כפי שאמרו בגיטין (י"ז) או בטולך או בטולא דבר עשו.

ד. כל הלשכות שהיו במקדש וכו' חוץ מלשכת פרהדרין הקשה הריטב"א (לקמן יא:) מדוע לשכת פרהדרין חייבת מעיקר הדין, הרי מבואר להלן (יא:) שמה שהוא קדש אינו חייב במזוזה, וכתב שעל כרחך הברייתא שם חולקת על הברייתא כאן. ומה שלא אמרו שרבי יהודה סובר כן, שפטור מעיקר הדין משום שהוא קודש, הוא משום שאם כן לא שייך לגזור עליו שמא יאמרו בבית אסורין הוא חבוש, שהרי הכל יודעים שקדש פטור ממזוזה.

והמאירי כתב שני תירוצים בקושיא זו: א. שכיון שיש בה דירת חול, אף שהדירה עצמה היא במקום קודש, מכל מקום די בזה לחייב במזוזה [ומשמע שדירה זו של הכהנים השומרים לא היתה נחשבת דירת חול, ואולי משום שהיה כדי לשמור את בית המקדש]. ב. עוד תירץ להלן (י"א) לפי השיטות שאין פטור אלא כשגם המקום הוא מקום חול, שבאמת היה פתוח לחול, ולכך היה חשוב תוכן חול.

ה. חוץ מלשכת פרהדרין

תמה הגבורת ארי, שההלכה היא (מנחות מד:) שהדר בפונדקי בארץ ישראל או השוכר בית בחוץ לארץ פחות משלושים יום, פטור ממזוזה, ואף אם נאמר שלשכת פרהדרין דומה לשוכר בארץ ישראל, הרי מה ששוכר בארץ ישראל חייב מיד הוא רק בדרבנן, ובסוגייתנו משמע שהכהן גדול חייב במזוזה מדאורייתא.

מראי מקומות - יומא

י. (המשך)

ולכאורה תמוה, שהרי כבר כתבו התוספות ישנים לעיל (י): לבאר קושיית הגמרא מביתו למה פירש, שיכול ללכת לביתו ולשמש עם אשתו שם, ונראה שסובר שיכול ללכת לביתו אף בתוך שבעת הימים, וכאן מבואר שאינו יכול ללכת לביתו. ולכאורה צריך לומר שדבריו כאן הם בשיטת רש"י, שאסור ללכת לביתו, אבל סתימתו צריכה עיון. אבל מכל מקום צריך עיון, מהו התירוץ לגבי הסוכה.

ובפרט צריך עיון למה שכתב השפת אמת (לעיל ב.) לדמות ישיבת הכהן גדול בלשכת פרהדרין לישיבת סוכה, ומה החילוק זה מזה. והשפת אמת כאן תירץ באופן אחר, שהחסרון בדירה בעל כרחו הוא שמחוסר בקביעות בדירה, ואם כן, לפי רבי יהודה שגזירת הכתוב היא שסוכה נחשבת לדירת קבע, לא אכפת לנו מה שהיא דירה בעל כרחו. וראה בהגהות רבי אלעזר משה הורוויץ שמשמע שכוונתו לתרץ כן. עוד תירץ השפת אמת שכיון שיכול לעשות הסוכה בכל מקום שטוב לו, אינו נחשב דירה בעל כרחו, ושלא כלשכת פרהדרין.

ו. כל בית שאינו עשוי לימות החמה ולימות הגשמים אינו בית

העיר התוספות הרא"ש, מדוע לשכות השומרים שהיו בבית המקדש לא היו חייבין במזוזה. ותירץ, שאף שהיו שומרים בהם בימות החמה ובימות הגשמים, כיון שאינו אלא ללילה ולא ליום, סובר רבי יהודה שאינו חשוב דירה.

ז. דירה בעל כרחו לא שמה דירה

לכאורה קשה, שהרי גם בסוכה צריך להיות שם בעל כרחו כל שבעה יום, ומדוע לא נאמר שלגבי מזוזה לא יהא נקרא דירה, ויפטר ממזוזה גם לפי רבי יהודה [ולכאורה יש לדון בזה גם לגבי מצות ישיבת סוכה, האם שייך לקרוא 'ישיבה' לישיבה שאינה נחשבת לדירה, ואם כן לכאורה יש ללמוד מכאן שדירה בעל כרחו שמה דירה, ואולי גברי ישיבת סוכה וגדרי מזוזה שונים זה מזה].

וכתבו התוספות ישנים, 'וסוכה לאו דירה בעל כרחו הוא שאינו זז מביתו, ואשתו ובניו בביתו והולך הנה והנה'.